

Twee studenten Tuin- en Landschapsarchitectuur van Hall Larenstein onderzochten onlangs de ontwikkeling van de bebouwing op vier dijken in Nederland. De aanleiding van het onderzoek was om na te gaan hoe het is te voorkomen dat het 'dijk-wonen' uiteindelijk leidt tot verrommeling van cultuurhistorische dijken. Ze stelden een aantal vuistregels op over het bouwen van woningen aan een historische dijk in het open landschap. Uitbreiding of vernieuwing van de bebouwing op een cultuurhistorische dijk hoeft namelijk geen nachtmerrie te zijn.

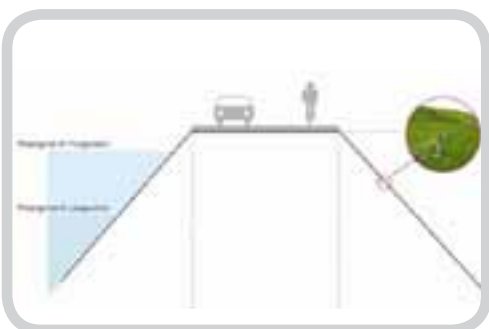
Soorten dijken

Van oudsher is Nederland continue in gevecht met het water en genoodzaakt zich te beschermen tegen overstromingen. Het Nederlandse landschap wordt daarom gekenmerkt door dijken in de meest uiteenlopende verschijningsvormen. De stoere, hoge zeedijk lijkt in niets op het lieflijke lage dijke dat langs een meanderend riviertje ligt.

De dijken in Nederland zijn onder te verdelen in twee categorieën: de primaire waterkeringen en regionale waterkeringen. De primaire waterkeringen bieden bescherming tegen het buitenwater zoals de zee en de rivieren, en regionale waterkeringen

bieden bescherming tegen het binnenwater zoals meren. Onder de regionale waterkeringen vallen ook de zogenaamde slaperdijken. Deze hebben hun waterkerende functie grotendeels verloren, waardoor bebouwen minder beperkingen heeft.

Slaperdijken zijn niet op Delta-hoogte gebracht waardoor er veel authentieke woningen gespaard zijn gebleven. De oorspronkelijke uitstraling is van grote cultuurhistorische waarde. Aan deze lage dijken vinden steeds meer mensen hun droomplek.

links: primaire waterkering

rechts: regionale waterkering
bron: Rijkswaterstaat

Blokzijlerdijk

Landelijk wonen

Er is in Nederland behoefte aan meer woonkwaliteit. Steeds meer stedelingen zijn op zoek naar een woonplek waar nog rust, ruimte en groen te vinden is. Slaperdijken liggen over het algemeen in een landschap dat daaraan voldoet. Een grote mate van openheid, zicht op een glinsterende rivier of uitgestrekte polders. Deze kwaliteitseisen samen met de voordelen van de aanwezigheid van relatief veel authentieke woningen zorgen ervoor dat slaperdijken vaak aantrekkelijke woonplekken zijn.

Nachtmerrie

Het ogenschijnlijk lukraak toestaan van nieuwe bebouwing op de slaperdijken is vaak het gevolg

Onderzoeksmethode

Voor vier dijken is onderzoek gedaan naar de geschiedenis en de landschapstypen. De studenten hebben het onderzoek verricht aan de hand van de zogenoemde korrelbenadering, zoals beschreven in 'Belvédère bouwen Vecht- en Plassengebied'. (zie literatuurlijst Vecht Vademecum)

Ritme korrels

Tuin- & Landschapsarchitectuur

Dit onderzoek is onderdeel van de afstudeeropdracht van Hall Larenstein 2010 en werd uitgevoerd door Irma van Riel en Elka Vuteva.

Onderzoekslocaties

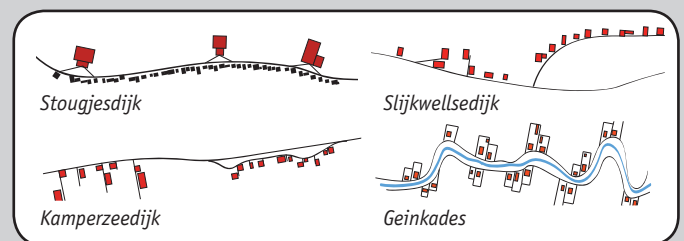
Stougjesdijk in de Hoeksewaard (1);
Kamperzeedijk in de IJsselvallei(2);
Slijkwellsedijk aan de Afgedamde Maas (3);
Geinkades in de Vechtvallei (4).

van een keuze voor de gemakkelijke oplossing, te weinig creativiteit en gebrek aan coördinatie. Het typisch Nederlandse open polderlandschap, waarin de geschiedenis nog af te lezen valt, wordt daardoor letterlijk steeds minder zichtbaar.

Regelmatig zijn er verkeerde keuzes gemaakt die het unieke karakter van een slaperdijk nadelig hebben beïnvloed. Er is daardoor op meerdere locaties verrommeling waar te nemen, zie ook foto op de voorpagina. Volgens de studenten is de verrommeling ontstaan doordat er gebouwd is zonder vooraf cultuurhistorisch- en korrelonderzoek te doen. Daardoor worden bepaalde typische kenmerken niet opgemerkt waardoor de samenhang verdwijnt.

Deze benadering beschouwt de bebouwing en het kavel als een korrel die de verschijningsvorm en identiteit van het landschap mede bepaalt. Via de

Maat korrels in het landschap

korrelbenadering wordt de bebouwing nader onderzocht op de volgende factoren: type oriëntatie, maat en ritme de korrel, de beplanting, ontsluiting en incidenten (bijvoorbeeld molen of gemaal) en de hoogte en breedte van de dijk. In het rapport DIJK+ (zie literatuurlijst) is uitgebreid informatie te vinden over de bevindingen.

Voorbeelden van woningbouw waarbij geen rekening gehouden is met de korrelverhouding en kenmerken van de bestaande woningen. Er is geen relatie met het landschap en de dijk.

Definitie van verrommeling

"Verrommeling is een storende toename van de variatie in het landschap in combinatie met een gebrek aan samenhang."

bron: Milieu- en Natuurplanbureau

Kamperzeedijk

Stijkwellsedijk

Kansen

Er zijn ook goede voorbeelden van mooie eigentijdse architectuur die rekening houden met de korrelverhouding. Deze objecten leveren een

bijdrage aan het landschap en karakter van de slaperdijk.

Stougjesdijk

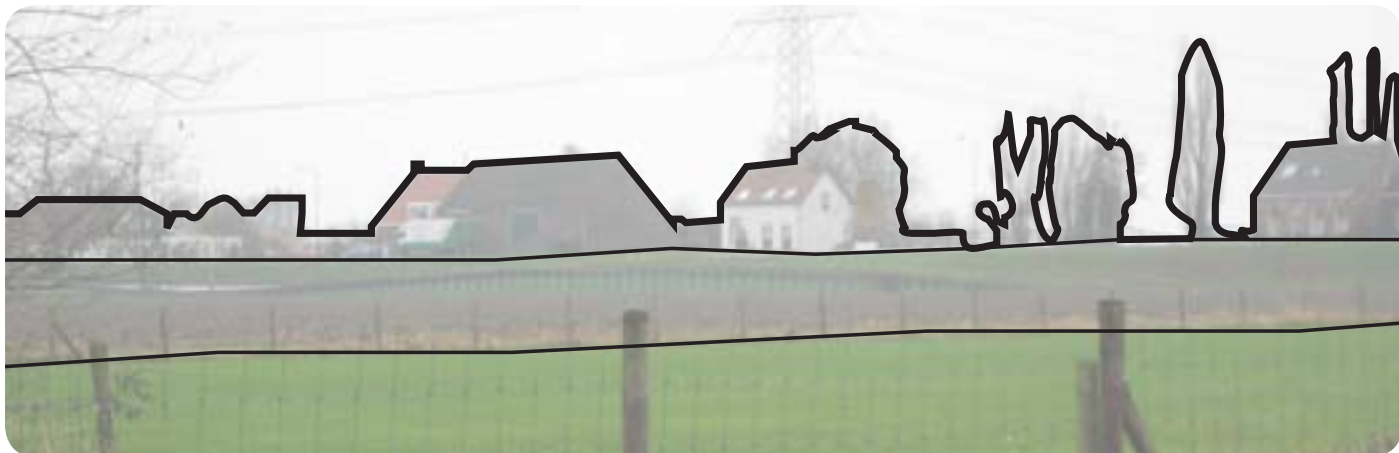
Stougjesdijk

Resultaten onderzoek

De dijken zijn getoetst op de factoren zoals die vermeldt staan bij de onderzoeksmethode. Voor de vier dijken geldt dat er duidelijke verschillen te zien zijn in de korrelstructuur- en ritme per landschapstype (zie figuur op pagina 2 *Ritme- en Maat korrels in het landschap*). Historisch onderzoek leert dat de natuurlijke ondergrond en de mate van occupatie de redenen hiervan zijn.

Als er verder ingezoomd wordt op het korrelniveau dan wordt duidelijk dat de korrelmaat verschillend is. Bepaalde bebouwingskenmerken zijn specifiek voor een bepaalde dijk, zoals de terpen bij de Kamperzeedijk en de verschillende bouwstijlen aan de oost- en westkant van de Stougjesdijk. Beplantingskenmerken spelen weer een grote rol bij de kaden van het Gein, zie rapport Dijk+.

Silhouet Stougjesdijk

Conclusie

Uitbreiding of vernieuwing van de bebouwing op een cultuurhistorische dijk hoeft geen nachtmerrie te zijn. Er zijn prima resultaten te behalen als men eerst de eigenheid en kenmerken bepaald op de dijk als geheel en daaruit volgend een aansluitende oplossing kiest. Er zal dus goed naar het type dijk gekeken moeten worden alsmede het landschap waarin de dijk ligt en de reeds aanwezige bebouwing.

Dat betekent niet dat de aanwezige bebouwingsstijl gekopieerd moet worden. Moderne architectuur kan een prima aanvulling zijn op de bestaande bebouwing. De ontstaansgeschiedenis vormt een vertrekpunt voor het concept. Op deze manier wordt een bouwproject een kans, in plaats van een bedreiging voor het karakter en de leefbaarheid van de slaperdijk. De resultaten van dit onderzoek vormen een goede houvast bij het proces van vernieuwing.

Literatuurlijst

Vuteva Elka, Riel Irma van, Larenstein van Hall, Dijk+ (2010).
 AtelierOverijssel. Elk dorp zijn eigen kleur (2008).
 Belvedere, Dorp+ handreiking dorpseigen uitbreiden (2008).
 Berg Simone de, Wierds Tom, Dorp en de dijk (2007).
 Blokland, I Borgers-Collou, J, Delft van H, Aan de dijk gezet (2007).
 Dooren, N. van Groot, K. de Vecht Vademecum (2002).

Colofon

Het artikel is opgesteld in opdracht van Hogeschool Van Hall Larenstein.
 Afstudeeropdracht Tuin- en Landschapsarchitectuur 2009-2010. Elka Vuteva en Irma van Riel.

Vormgeving en lay-out: Elka Vuteva en Irma van Riel
 Foto's: Elka Vuteva en Irma van Riel.

Stijkwellsedijk